

Orta Çağ İngiltere’de Angevin Yönetiminde Yahudilere Genel Bir Bakış ve Bir Yahudi Portresi: Lincoln’lü Aaron

Fuat CEYLANBAŞ¹

Orta Çağ İngiltere’de Angevin Yönetiminde Yahudilere Genel Bir Bakış ve Bir Yahudi Portresi: Lincoln’lü Aaron

Öz

Tarihin birçok farklı döneminde ve birçok farklı yerinde çeşitli hanedanlar tarafından yönetilen ve farklı coğrafyalarda yaşayan Yahudiler 1066 Norman İstilasından sonra İngiltere’ye yerleşmişlerdir. Yahudilerin İngiltere’de görünür olmaya başladığı dönem ise Angevin kralların yönetimi altında yaşamış oldukları dönemdir. Bu çalışma Angevin kralların yönetimi altındaki Yahudilerin siyasi, ekonomik, dini ve sosyal durumlarına dair bir inceleme sunmaktadır. Yahudiler, II. Henry’nin halefleri olan I. Richard ve John dönemlerinde oldukça baskılanmış, dışlanmış ve ötekileştirilmişler ancak asıl can alıcı kırılmayı 1290 yılında I. Edward tarafından sınır dışı edilmeleriyle yaşamışlardır. Çalışmamız Aaron’un, kral II. Henry başta olmak üzere Hristiyanlarla kurmuş olduğu bağ sayesinde alışlagelmiş Yahudi figürlerinden farklı bir portre olduğunu bize göstermiştir. Bu makalede kraliyete ait maliye kayıtları olan Pipe Roll’ların yanı sıra ana kaynaklardan ve telif eserlerden yararlanılmıştır. Orta Çağ İngiltere’sinde Yahudilik ve Lincoln’lü Aaron’a dair özgün bir çalışma olması nedeniyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yahudiler, Angevinler, Tefecilik

Makale Türü: Araştırma makalesi

A General Overview of Jews under Angevin Rule in Medieval England: Aaron of Lincoln

Abstract

Jews, who were ruled by various dynasties and lived in different geographies in many different periods of history and in many different places, settled in England after the Norman Invasion of 1066. The period when Jews started to become visible in England is the period when they lived under the rule of Angevin kings. This study provides an analysis of the political, economic, religious and social situation of the Jews under the Angevin kings. The Jews were oppressed, excluded and marginalised during the reigns of Richard I and John, the successors of Henry II, but they experienced the most crucial break when they were expelled by Edward I in 1290. Our study shows us that Aaron is a different portrait from the usual Jewish figures thanks to the bonds he established with Christians, especially King Henry II. This article draws on the Pipe Rolls, the royal financial records, as well as primary sources and copyright works. As an original study on Judaism in medieval England and Aaron of Lincoln, it is thought to contribute to the literature.

Keywords: Jews, Angevins, Usury

Paper Type: Research article

¹ Dr., Araştırmacı, fuatceylanbas@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5270-0442>

1. Giriş

Yahudiler tarihte pek çok defa sürgün ve katliama maruz kalmışlardır. Babil sürgününün ardından ikinci en büyük darbeyi Roma yönetiminde almışlardır. M.S. 70 yılında, Romalı General Titus'un liderliğindeki Roma ordusu, Kudüs'ü ele geçirerek şehir halkını sürgüne göndermiş, şehri yağmalamış ve hatta yerle bir etmiştir. Bu olay, Yahudi tarihinde İkinci Tapınak Dönemi'nin sonunu işaret ederken, 1948'de İsrail devletinin kuruluşuna kadar sürecek olan Büyük Sürgün/Diaspora döneminin başlangıcını oluşturmuştur (Hasanoğlu, 2022). Tarihin birçok döneminde bozgunculukla suçlanan ve egemen devletler tarafından sürgüne gönderilen Yahudilerin uğrak yerlerinden biri elbette makalemizin de konusunu oluşturan Avrupa ve İngiltere olmuştur.

İngiltere'ye ilk Yahudi yerleşimi 1066 Norman İstilasası ile başlamıştır ve tarihçiler bu konuda hemfikirdir (Mitchell, 2016). Ancak 1066'dan sonra başlayan yerleşimin ne şekilde olduğu konusu tartışmalıdır ve farklı görüşler mevcuttur. Bir takım tarihçiler Yahudilerin Norman İstilasası ile birlikte adaya yerleşmelerine sebep olan gelişmeyi I. William'ın (1066-1087) İngiltere'yi ele geçirmek için Yahudilerden borç almasına dayandırmaktadır. Bazı tarihçiler de I. Haçlı Seferi'ne (1096) hazırlanan Hristiyanların Haçlı motivasyonu ile Yahudilere saldırdığını ve bu nedenle Yahudilerin de henüz Haçlı düşüncesinin olmadığı İngiltere'ye göç ettiğini ileri sürmüştür. Sebep her ne olursa olsun İngiltere'de Norman İstilasından sonra Yahudi nüfusu oluşmuştur. İlaveten bu ilk Yahudi göçlerinden sonra XII. yüzyılda Fransa'da Yahudilere karşı biriken nefret ve olumsuz şartlar daha fazla Yahudi'nin İngiltere'ye göç etmesine neden olmuştur. 1182 yılında Fransa kralı Philip'in de Yahudilerin sürgün edilmesine dair emri bu göçleri oldukça teşvik etmiştir. Buradan biz henüz İngiltere'de Yahudilere ve onların sosyal yaşantılarına karşı bir olumsuzluğun olmadığını anlayabiliriz (Yavaş, 2023).

Normanlar İngiltere'ye gelen Yahudileri feodal sistemin dışında tutmuş ve kralın özel korumasında onlara özel bir statü sağlamıştır. Yahudiler bu nedenle "*kral(iyet) mülkü*" sayılmıştır (Langham, 2014). Kral William, Yahudilerin bu özel statülerini belgelendirmemesine rağmen onlara *de facto* koruma sağlamakta tereddüt etmemiştir. Kıta Avrupa'sıyla karşılaştırıldığında İngiltere'ye daha geç bir tarihte gelen ve feodal hukukun dışında tutulan Yahudilerin (Yavaş, 2023) toprak sahibi olmalarına izin verilmediğinden onlar da tefecilik ve bankacılık gibi Hristiyanlar tarafından makul kabul edilmeyen işlere yönelmiştir. Bu durum birçok İngiliz'in Yahudilere borçlanmasını ve Yahudilerin de borç verdikleri paralardan oldukça yüksek miktarlarda faiz kazanmalarını sağlamıştır (Mitchell, 2016).

Angevin krallara kadar Yahudilerle alakalı -I. Henry (1100-1135) hariç- hukuki çalışmanın olmadığını görüyoruz. İlk kez I. Henry döneminde Yahudilerle ilgili bir tüzük yayınlanmıştır. Bu tüzük günümüze ulaşmamıştır. Ancak II. Henry tüzüğünü bu tüzüğe atıf yaparak meydana getirmiştir. Buna göre Yahudiler ülke içinde serbestçe dolaşabilecek, miras bırakabilecek, yerleşim haklarına sahip olacak ve kral mahkemelerine ücretiz bir şekilde başvurabileceklerdir. Ancak I. Henry'den sonra İngiltere'de iç savaş meydana gelmiş, Stephan ve Matilda'nın taht mücadelesi (1135-1153) (Anarşi) Yahudileri de etkilemiş taraf olmaları -hangi taraf olduğu fark etmeksizin- onların sosyal ve hukuki statülerini bazen olumlu bazen olumsuz etkilemiştir (Yavaş, 2023). Angevin krallar da Yahudilerle ilgili meselelerde I. Henry'nin yayınlamış olduğu bu tüzüğe atıf yapmışlar bazen de eklemeler yaparak onlarla ilgili işleri yürütmüşlerdir (Mitchell, 2016).

Daha önce de belirttiğimiz üzere Orta Çağ İngiltere'sinde II. Henry döneminde yaşamış bir Yahudi finansörü olan Lincoln'lü Aaron 1123-1186 yıllarında arasında yaşamıştır. Döneminin en zengin adamı olan Aaron, Kral II. Henry'den baronlara ve şövalyelere kadar borç vermiştir. Kurmuş olduğu geniş ilişkiler ağıyla tüm İngiltere'de iş yapar hale gelmiştir. Yahudi düşmanlığının olduğu bir ortamda Haç'ın ve İsa'nın düşmanı olarak görülen bir Yahudi olmasına rağmen kralın özel korumasından yararlanmıştı (Nath, 2021).

2. II. Henry Dönemi Yahudiler (1154-1189)

Yahudilerin ekonomik ve politik olarak kendilerini en rahat hissettikleri dönem II. Henry (1154-1189) dönemidir (Gross, 1887). Bu dönemde Yahudiler hem finansal hem de politik olarak İngilizlerle iç içe geçmişlerdir. Önceleri toprak sahibi olamayan Yahudiler II. Henry'nin izniyle Hristiyanlar gibi toprak kiracıları olabilmıştır. Yahudiler kral(iyet) mülkü olarak görüldüğünden Yahudilere olan borçlar aynı zamanda kraliyete ait borçlar olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Yahudilerin düzenli bir kraliyet gelir kaynağı olarak görüldüklerini söyleyebiliriz (Jacobs, 1969). XII. yüzyıl boyunca Yahudilerin artan politik ve ekonomik refahları, II. Henry'nin Yahudileri özenle koruması Hristiyanların onların statülerine karşı memnuniyetsizlik duymasına neden olmuştur. Bu bağlamda özellikle XIII. yüzyılda (I. Richard, John ve III. Henry dönemleri) Yahudiler Haçlı ruhunun da vermiş olduğu motivasyonla dışlanmış, kiskanılmış ve sert muamelelere maruz kalmıştır. II. Henry'nin ölümüyle birlikte I. Richard'ın saltanatından itibaren Hristiyanların astları olarak görülmüşler ve kraliyetin de Yahudilere olan desteğinin azalmasıyla Yahudiler II. Henry dönemlerindeki rahatı bir daha elde edememişlerdir (Yavaş, 2023).

3. I. Richard Dönemi Yahudiler (1189-1199)

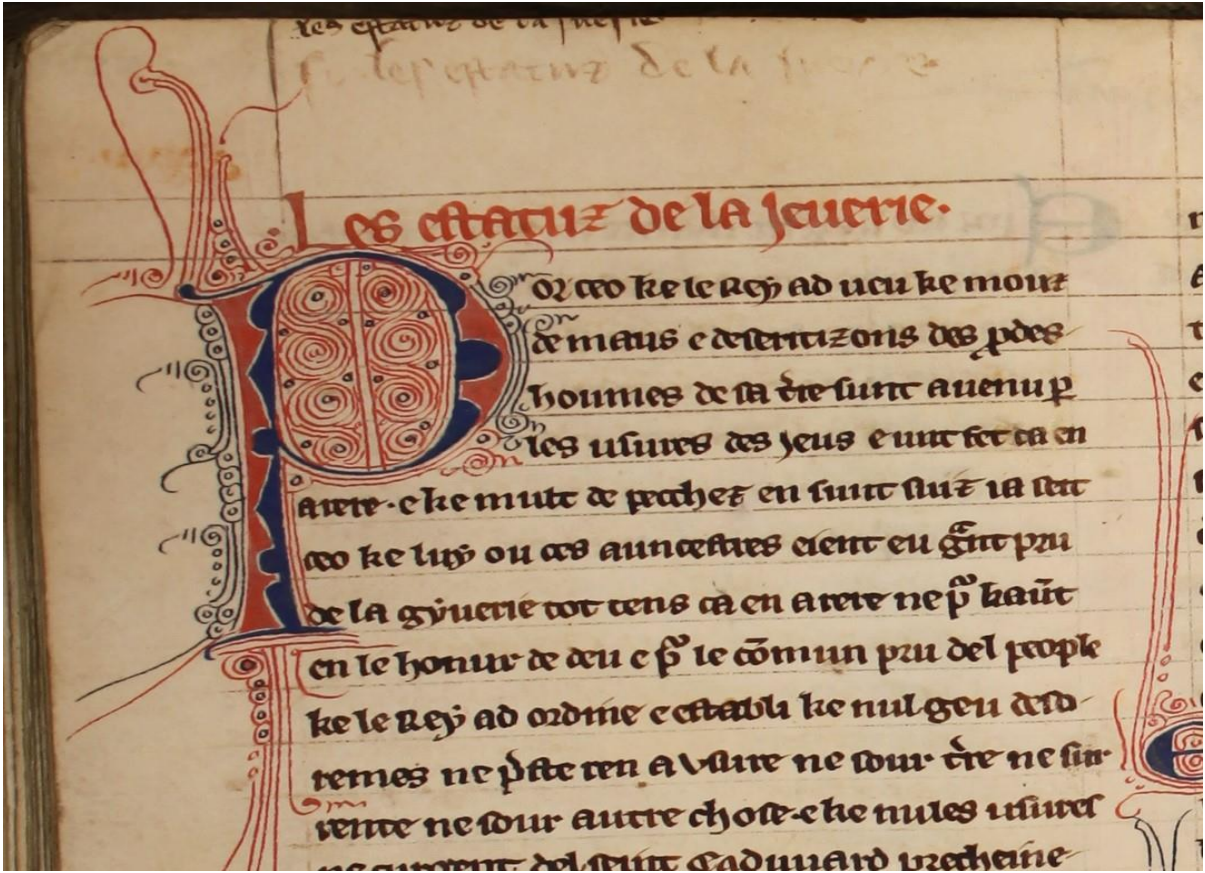
Richard döneminde İngiltere'de ticaret merkezleri olan Londra, York ve Lincoln gibi kentlerde yerleşik yaklaşık 5.000 Yahudi bulunmaktadır (Dyer, 2003). Bu nedenle Richard'ın Yahudileri yok sayması, görmezden gelmesi söz konusu olamazdı. Soylular, tüccarlar, çiftçiler pek çok özel finansal meselede Yahudilere temas etmek ve onlara borçlanmak durumundadır. Bu yüzden 1190 yılında Richard, Yahudilerle alakalı bir tüzük yayınladı. Bu tüzük ile babası II. Henry döneminde verilen özgürlük ve imtiyazları onaylamıştır. Bu nedenle Hristiyanlar sanki İngiliz kraliyeti tarafından değil de Yahudiler tarafından yönetiliyormuş hissiyatına kapılmış büyük bir kızgınlığın doğuşu böylece gerçekleşmiştir (Dyer, 2003).

III. Haçlı Seferi'ndeki motivasyon Haç'ın tüm düşmanlarını yok etme üzerinedir. 3 Eylül 1189 yılında Richard'ın taç giyme töreninde Yahudileri de bu motivasyon olumsuz etkilemiş ve aşağılanmışlardır (Gross, 1887). Zira I. Richard'ın taç giyme törenine davet edilmeyen Yahudi ileri gelenleri, kendilerine II. Henry dönemindeki gibi davranılacağını sanarak törene hediyeleriyle iştirak etmiştir. Ancak kral Yahudilerin törene katılımını yasaklamış bundan güç alan Hristiyanlar taşlar, sopalar ve yumruklarla Yahudilere saldırmıştır (Jacobs, 1969). Olaylar, kralın Yahudileri sınır dışı etmeye onay verdiği söylenen tüzüğün kulaktan kulağa yayılmasıyla daha da büyümüş Londra'daki Yahudilerin evleri ateşe verilmiş evlerinden çıkabilenler kılıçtan geçirilmiştir. Yakalanan Yahudiler İsa'yı kabul etmeye ve vaftiz edilmeye zorlanmıştır. Din değiştirenler ve İsa'yı kabul edenler hayatlarını kurtarabilmiştir (Jacobs, 1969). Elbette bu şiddet dalgası diğer şehirlere de yayılmış ve İngiltere genelinde Yahudileri hedef alan olaylar patlak vermiştir. Yahudi cemaati büyük bir korku ve panik yaşamıştır. Londra saldırısının ardından I. Richard, Yahudilere yönelik şiddetin sona erdirilmesi ve korunma haklarının yeniden teyit edilmesi yönünde bir kararname çıkarmış ancak Richard'ın III. Haçlı Seferi'ne (1189-1192) katılması nedeniyle Hristiyanlar bu kararnameye uymamıştır (Jacobs, 1969). Pek çok İngiliz'in "*dinsiz tefecilere büyük meblağlarda borçlu*" olduğunu düşünmesi, bizce onlara, üzerlerinde ekonomik güce sahip olan Yahudilere karşı şiddet uygulama ve borç kayıtlarını yok etme girişiminde bulunma fırsatı vermiştir. 1190 Şubat'ında birçok Yahudi Norwich'teki evlerinde öldürülmüştür. Newbury'li William bu saldırılardan kurtulan Yahudilerin evlerinin yağmalandığını yazmıştır. Lynn'deki Yahudiler bu durumların vermiş olduğu rahatsızlıkla Hristiyanlara saldırmışlar ancak Hristiyanların silahlanmasıyla kaçmışlardır. St. Edmunds'ta elli yedi Yahudi'nin öldürülmesinin ardından manastırın başında bulunan Abbot Samson bozgunculuk yaptıkları gerekçesiyle diğer

Yahudileri şehirden kovmuştur. Diyebiliriz ki yerel otoriteler ve kral tarafından korunmadıkları sürece Yahudilerin yaşadığı birçok yerde benzer olaylar gerçekleşmiştir (Jacobs, 1969).

Richard döneminde Yahudilere yönelik en büyük saldırı York'ta meydana gelmiştir. Hristiyanlardan kaçan binlerce Yahudi York Kalesi'ne sığınmıştır. Birçoğu Hristiyanlar tarafından öldürülmemek veya din değiştirmeye zorlanmamak için boğazlarını keserek, odaları ateşe vererek veya kale duvarlarından atlayarak intihar etmiştir (Jacobs, 1969). Kaleye giremeyen Yahudilere ise ya vaftiz olmaları ya da öldürülmeleri seçenek olanak sunulmuştur. Burada da kendilerini kurtarmak için Hristiyanlığa geçenler olmuşsa da birçoğu öldürülmüştür. Hristiyanların Yahudilere olan borç senetlerinin birçoğu ele geçirilmiş ve yok edilmiştir (Picciotto, 2012). Biz buradan hareketle halkın Yahudilere olan duygularında samimi (kızgın) olduğu sonucuna rahatlıkla varsak da bu katliamların kraliyetin işine gelmediği gerçeğine de ulaşıyoruz. Zira İngiliz maliyesinde Yahudilerin ön planda olması, faiz gelirleri ve kralın mülkü olmaları kraliyetin bu borç senetlerinin yok edilmesini pek de onaylamayacağı bir durumdur. Fakat Richard'ın yokluğunda Yahudilere karşı suç işleyenlerin neredeyse hiçbiri cezalandırılmamıştır. Zira suçlulardan birçoğu ya Haçlı Seferi'ne katılmıştı ya da soyluydu ve bölgeden rahat bir şekilde kaçabilmişlerdi.

Kral Richard'ın Haçlı Seferi'nden dönüşüyle birlikte Yahudilere yönelik eylemler kısmen sona ermiştir. Zira Richard hem sefere giderken yayınladığı kararnamenin dikkate alınmamasına hem de hazinenin oldukça boş olmasına oldukça kızmıştır. Yahudilere ödenmesi gereken borç kayıtlarının yok edilmesi dolaylı yoldan kralın mülkü sayılan paralarında yok edilmesi anlamına geliyordu. Richard, kraliyetin Hristiyan borç alanlar ile Yahudi borç verenler arasındaki etkileşimleri ve anlaşmazlıkları düzenleme konusunda sahip olduğu mali çıkarı fark eden ilk İngiliz kralıydı; bu da onu 1194'te Yahudi Kararnamesi'ni yürürlüğe koymaya yöneltmişti. Bu kararname ile Yahudilere karşı girişilen ya da girişilecek sert tutumlar yasaklanmış ve ayrı bir Yahudi maliyesi oluşturulmuştur (Mitchell, 2016). Bu yeni idari kurumda yetkililer, Yahudi ticari işlemlerinin kayıtlarını ve kopyalarını, Hristiyanlar tarafından yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmayacakları merkezi depolarda tutmuşlardır (Jacobs, 1969). Yayınlanan kararname ile ayrıca Yahudilere ait tüm alacaklar, ipotekler, araziler ve mallar hazineye kaydedilecektir. Oluşturulan Yahudi maliyesiyle birlikte anlaşmazlıklar ve sözleşmelere bakacak iki Hristiyan ve iki Yahudi yargı görevlisi görevlendirilmiştir (Mitchell, 2016). Diyebiliriz ki bu düzenleme, iki taraf arasında mali çözümler bulmak için daha adil bir adli ortam yaratmıştır.

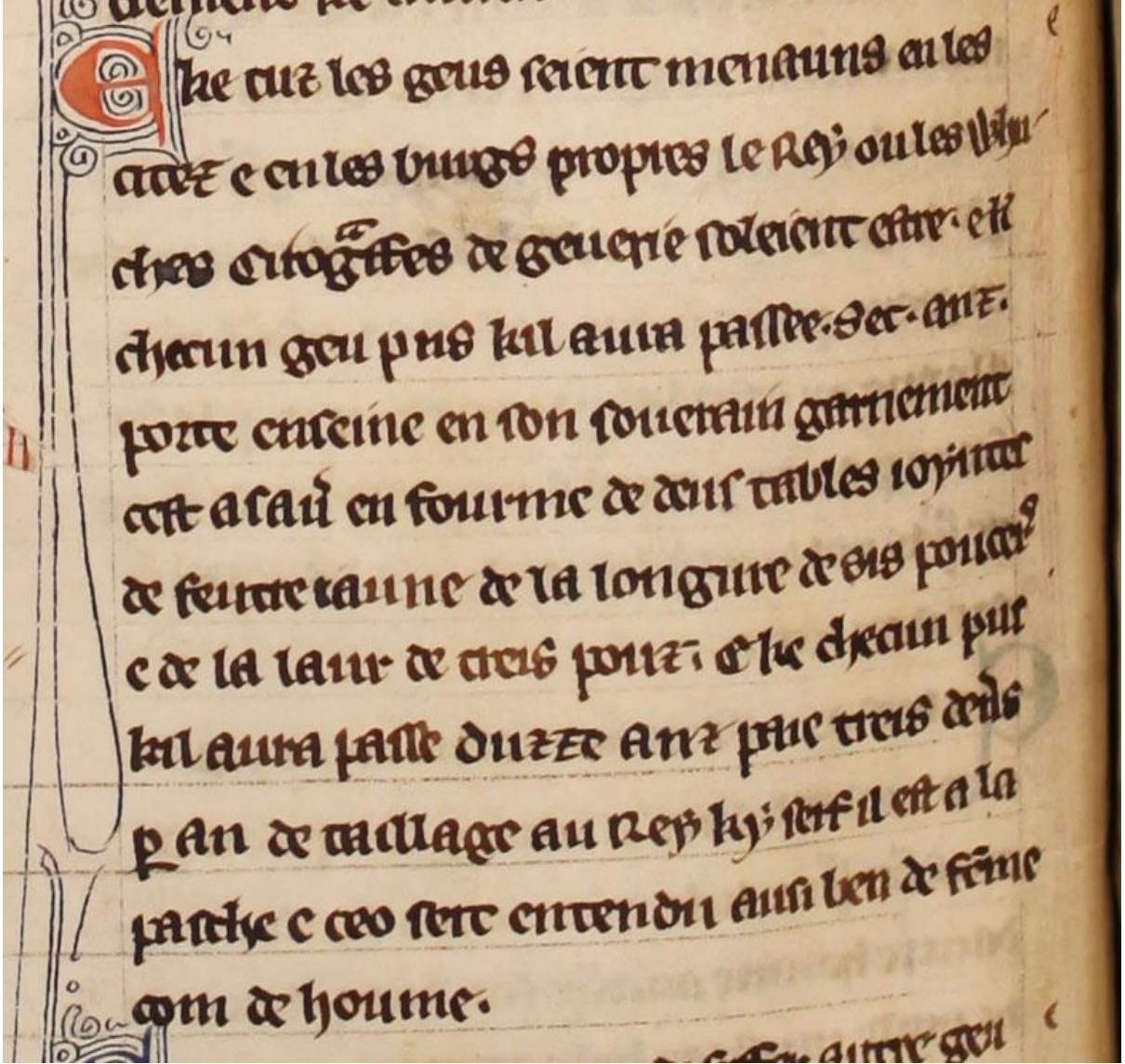

Şekil 1. Yahudi Nizamnamesi'nden bir görünüş.

<https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/jews-in-england-1290/source-one-statute-of-jewry-extract-a/> (E. T. 14.05.2024).

Türkçe Çeviri

Kral, Yahudilerin geçmişte yaptıkları tefecilik (faizle borç para verme) yüzünden çeşitli kötülükler ve ülkesinin iyi insanların mirastan mahrum kaldığını ve bunu çeşitli günahların izlediğini gördüğünden; [ve] kendisi ve ataları geçmişte Yahudi halkından çok fayda görmesine rağmen; yine de Tanrı'nın onuru ve halkın ortak yararı için kral, bugünden itibaren hiçbir Yahudi'nin ne toprak, ne kira ne de başka bir şey üzerine tefecilikle borç vermemesini emretti ve kararlaştırdı [...]

Şekil 2. Yahudilik Tüzüğü'nün (b) alıntısı, c. 1275. (Katalog ref: E 164/9, fol. 31g).
<https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/jews-in-england-1290/source-one-statute-of-jewry-extract-b/> (E. T. 14.05.2024).

Türkçe Çeviri

Bütün Yahudiler kralın kendi kentlerinde ve ilçelerinde, Yahudilerin Belge Sandıklarının bulunduğu yerlerde kalacaklar. Her Yahudi yedi yaşına girdikten sonra giysilerine bir rozet takacak; bu rozet sarı keçeden yapılmış iki tablonun birleşiminden oluşacak, altı inç uzunluğunda ve üç inç genişliğinde olacaktır. Ve her biri on iki yaşına girdikten sonra, Paskalya'da krala yılda üç penyy vergi ödeyecek [...]; ve bu hem kadınlar hem de erkekler için aynıdır [...].

4. Yurtsuz John Dönemi Yahudiler (1999-1216)

Kral John döneminde yayınlanan 1201 tarihli Yahudi Kararnamesi'nde II. Henry tarafından Yahudilere verilmiş tüm özgürlükler onaylanmıştır. Zira kral John da halefi Richard gibi Yahudilerin sermaye oluşturmada ne kadar faydalı olduklarının farkına varmış bu kararnameyi de o yüzden yayınlamıştır. Bu kararname ile Yahudilere kraldan izin almak şartıyla İngiltere'deki ikametlerini diledikleri gibi taşıma ve kullanma izni verilmiştir (Jacobs, 2004). Her kral döneminde Yahudilere verilen imtiyazlar vardı ancak bu imtiyazların onlardan geri alınması ya da tahkikatlara maruz kalmaları kraliyetin çıkarına göre idi.

Düzenli vergilere tabi olan Hristiyanların aksine Yahudilerin, değişen ve genellikle Haçlı Seferleri veya diğer savaşları finanse etmek için artan para ihtiyacına dayalı olarak kral tarafından uygulanan özel, yüksek vergileri vardı (Poliakov ve Howard, 2003). Yüzyılın başında nüfusları yüzde birin altında olmasına rağmen Yahudiler yıllık kraliyet gelirinun yaklaşık on ikide birini sağlıyorlardı (Abraham, 1894). Bu özel vergilerden yararlanmak isteyen Kral John, 1210 yılında Fransa'ya planladığı sefer için Yahudilerden o kadar yüksek bir miktar para talep etti ki Yahudiler borçlarını ödemekte zorlandı. Borçlarını ödeyemeyen Yahudiler tutuklanıp hapse atıldı (Poliakov ve Howard, 2003). Bu nedenle 1215 Magna Carta'da kralın Yahudilerin üzerindeki tahakkümünün kaldırılması tesadüf değildir. Ancak 1215 yılında bu tahakküm Magna Carta ile kaldırılrsa da III. Henry döneminde Magna Carta'daki bu madde yürürlükten kaldırılmış kraliyetin Yahudiler üzerindeki tahakkümü devam ettirilmiştir (Langham, 2014).

Kilise, faize karşı tutumu nedeniyle Hristiyanların tefecilik yapmasını yasaklamıştır. Bu bağlamda tefecilik yapan Yahudilere karşı İngilizlerin nefret dolu olmasına rağmen Hristiyan soylu halk Yahudilerle ilişkilerini sürdürmüştür (Mitchell, 2016). Çünkü soylular sermaye yaratmak, kasabalarına ekonomik ilerleme sağlamak ve işlerini yürütmek için borçlanmaya (kredi) ihtiyaç duyuyorlardı. Canterbury kilisesi dahi -597 yılında kurulan İngiltere'nin en eski ve köklü kilisesi- 1220 yılında Yahudilerden borç almıştı. (Mundill, 2010) Kral John, Yahudi tefeciliği yoluyla, kredilerini geri ödeyemeyecek kadar borçlu olan soyluların topraklarını ele geçirmişti. Zira Yahudilere olan borç aynı zamanda krala ait borçtur. Dolayısıyla John hem siyasi hem ekonomik disiplini böylece ülkesinde sağlama yoluna gitmişti. Bu durum aslında Yahudilere karşı Hristiyanların nefretlerini körüklemiş ve kralın, Hristiyanlardan para, mal, mülk almak için Yahudileri kullandığı fikrini meşrulaştırmıştır (Jacobs, 1969).

5. III. Henry Dönemi Yahudiler (1216-1272)

Yüksek vergiler Kral III. Henry döneminde de devam etmiş ve 1230'dan 1254'e kadar III. Henry, her yıl, Yahudi mülklerinin yaklaşık üçte birini haraç olarak alarak topluluklarını daha da istikrarsız hale getirmiştir (Abraham, 1894). Ancak buna rağmen İngilizler, Yahudilerin monarşi tarafından kayırıldığını ve onların borçluluğundan kâr elde ettiğini düşünmeye devam etmiştir. Ayrıca Yahudileri, kasabalarına bağlı veya topluluklarının bir parçası olarak değil, kralın hizmetkârları ve adamları olarak görme tutumlarını sürdürmüşlerdir.

Kral III. Henry'nin hükümdarlığında, Yahudi ahlaksızlığını savunan ve Yahudilerin kâfir bir ırk ve İsa'nın düşmanları ve katili olduğuna inanan Hristiyanlar tarafından son derece Yahudi karşıtı duygular gelişme göstermiştir. Kilise bir Hristiyan'ın Yahudi bir kişinin emrinde çalışmasını dahi yasaklamıştır. (Stacey, 1992). Kilise ayrıca zaman zaman Yahudilere borcu olan Hristiyanların borçlarını ödeyerek adeta bir hayır kurumu gibi hareket etmiştir. Bu da kilisenin itibarının İngiltere'de yükselmesine katkı sağlamıştır. 1215 yılında 1.500 piskoposun katıldığı konsilde Yahudilere ilişkin politikalar belirlenmiştir. Konsilde Yahudilerin kendilerini belli etmek için kıyafetlerine bir simge takmaları ve paskalya öncesi gözükmemeleri kararı alınmıştır (Poliakov ve Howard, 2003). Ancak Yahudilerin bu zorunluluktan kurtulmak için bir miktar para ödemelerine de hükmedilmiş. Buradan

anlaşılan odur ki kraliyet Yahudilerin mevcut ekonomik durumlara olan katkılarını Hristiyanlığa tercih etmiştir. III. Henry, Kilise'den aldığı güçle, Yahudilere, on emrin iki şeridini göğüslerine takmaları emri vermiştir. Ayrıca on iki yaşını doldurmuş her Yahudi yılda 3 penyy ödemekle mükellef tutulmuştur. Yahudilerin kralın belirlediği (Londra, York vs.) şehirler dışında yaşamaları da yasaklanmıştır (Brand, 2000). Ancak Papa IX. Gregory'nin İngiltere'ye gelip Talmud'u Hristiyanlara yönelik ahlaksız bir kitap olarak araştırmak istemesine de (Yahudilik'ten Hristiyanlığa geçenler Yahudilik ve Talmud ile ilgili akıl almaz iddialar öne sürmüş, Papa'da neredeyse tüm Avrupa krallarından Talmud'u araştırmalarını ve yasaklamalarını talep etmiştir (Bkz: Özmen, 2021). Kral III. Henry engel olarak Yahudilerin ibadetlerini yapmalarına olanak sağlamıştır (Poliakov ve Howard, 2003). III. Henry Yahudilerin ibadetlerini yasaklamak yerine *Domus Conversorum* (Dönüştürme Evi) denilen kurumu tesis ederek onları Hristiyanlaştırmayı hedeflemiştir. Buna göre her ne kadar tüm malları krala devrolunacak da olsa kral tarafından onlara bir ev, dini eğitim ve maaş verilecektir. (Stacey, 1992). *Domus Conversorum*'un kapasitesi 80 kişi olduğundan dolayı III. Henry din değiştirenleri diğer dini evlere göndermiştir. 1255 yılında 160 dini eve mektup yazarak gerekli finansmanın olmadığını ve din değiştirenlerin iki yıl daha dini evlerde kalmalarını istediğini yazmıştır. III. Henry döneminde bir nebze de olsa Hristiyanların Yahudi düşmanlığı azalmaya başlamış fakat bir Yahudi'nin küçük bir çocuğu çarpmış gerdiği dedikodusu yayılınca Hristiyanlar tekrar Yahudilere karşı öfkelenmişlerdir. Üstelik Henry de bu iddialara inanmış olacak ki mahkeme heyetinde Yahudilerin de olması gerektiğini savunan Yahudiler Henry'nin sert muhalefetiyle karşılaşmışlar ve direnenler asılmıştır. Kaçan Yahudilerden bir kısmı Londra Kulesi'ne sığınmış Cornwall'li Richard, Fransiskanlar ve Dominikanlar Yahudilere yardım etmiştir. Biz buradan Hristiyanların tamamının Yahudilere düşmanca davranmadığını anlayabiliyoruz (Jenks, Rose, Whittick, ve Brand, 2012).

1255'te ise Kral III. Henry bir miktar borç karşılığında, Yahudilerin ekonomik velayetini kardeşi Richard FitzRoy'a vermiş ve böylece Yahudilerin daha önce kralları zenginleştiren mali anlaşmalarından Richard FitzRoy'un da yararlanmasına olanak tanınmıştır. Buradan anlıyoruz ki III. Henry acil para ihtiyacı nedeniyle Yahudilerin kraliyet mülkü görülmesi uygulamasından vazgeçmiş ve Yahudilere olan borçları Richard FitzRoy'a satmıştır. Henry aslında böyle yaparak kraliyetin ekonomik çıkarı nedeniyle de facto koruma sağlanan Yahudileri korumaktan vazgeçmiştir. Bu nedenle 1263-1267 yılları arasında Yahudilere borçlu olan baronların borç sözleşmelerini yok etmek amacıyla gerçekleştirdikleri saldırılarından özellikle Londra, Winchester, Canterbury ve Northampton'daki Yahudiler olumsuz etkilenmişler ve bir hayli şiddete maruz kalmışlardır. Pek çok Yahudi erkek öldürülmüş ve hayatta kalan pek çok kadın da öldürülmemek için vaftiz edilmeyi kabul etmiştir. Henry, Yahudilerin velayetinin Richard FitzRoy'da olmasına rağmen ülkesindeki sükûneti sağlamak amacıyla Simon de Monfart'ı ve baronları durdurmak istemiş ancak başarılı olamamıştır. 1261 yılında Canterbury'de, 1262'de Derby'de ve 1264'te Londra'da Yahudi evleri ateşe verilmiştir. 1265 yılında bir grup asi baron, Lincoln Yahudilerini yağmalamış ve sinagoglarına girerek Yahudileri öldürmüş tüm tahvil-sözleşmelerini yakmıştır. Henry, şiddet olaylarından etkilenmiş olacak ki Yahudilerin durumlarını gözlemledikten sonra İngilizleri Yahudileri korumak için görevlendirmiştir (Mundill, 2010).

5. I. Edward Dönemi Yahudiler (1272-1307)

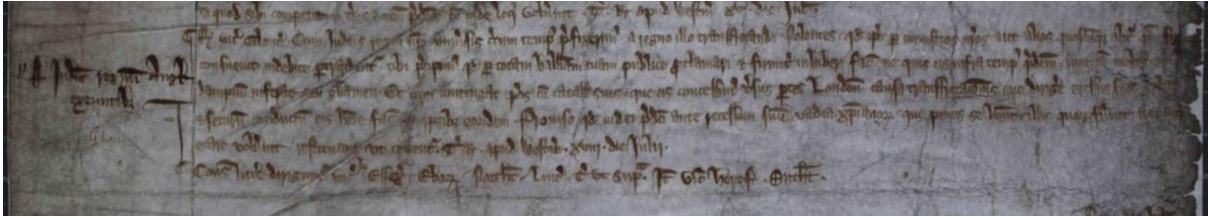
Yahudilere en az değer verilen dönem I. Edward dönemidir. Bu nedenle biz I. Edward döneminde Yahudilerin kraliyet tarafından oldukça az korunduklarına şahit olmaktayız. Bu değişimdeki en büyük faktör, Kilise'nin tefecilik konusundaki değişen tutumudur. 1215'teki Dördüncü Lateran Konseyi, kilisenin yeni tefecilik tanımını ve İtalyan bankacıların Avrupa'nın önemli şehirlerinde bankacılık şubeleri açmasına olanak tanıyan bankacılık etiğine ilişkin tutumunu dile getirmiştir (Mitchell, 2016). Bu bağlamda Hristiyan tefeciliğinin yükselişiyle birlikte Yahudilere olan mali bağımlılık azalmıştır. İngiliz kralları ve tebaaları yavaş yavaş Lucca'lı İtalyan tüccarları tercih ederek mali ve siyasi yükümlülüklerini desteklemek için Yahudi bankerlere olan ihtiyaçlarını azaltmışlardır. 1275'te Edward

Yahudilerin borç vermelerini de yasaklayan bir kararname çıkararak onları ekonomik açıdan daha da zor bir durumda bırakmıştır. Ayrıca Dominiken vaizlerin vaazlarına katılmaları için onları zorlamıştır (Stacey, 1992). Bununla da yetinmeyen I. Edward Yahudilerin tefecilik yapmaya devam ettiklerini düşünerek onları sınır dışı etme kararı almıştır (Abrahams, 1894).

Aslında Edward'ın sınır dışı etme kararını almasının altında yatan sebep bizce farklıdır. Zira siyasi ve askeri hiçbir gerek olmamasına rağmen Hristiyanlardan alınan vergilerde artış talep etmiş ve bu nedenle Hristiyanların tepkisini en aza indirmek için Yahudiler kurban olarak seçilmiştir. Verginin onaylanması için soyluların ve baronların desteğini kazanma konusundaki uzlaşmanın bir parçası olarak Yahudiler sınır dışı edilecektir.

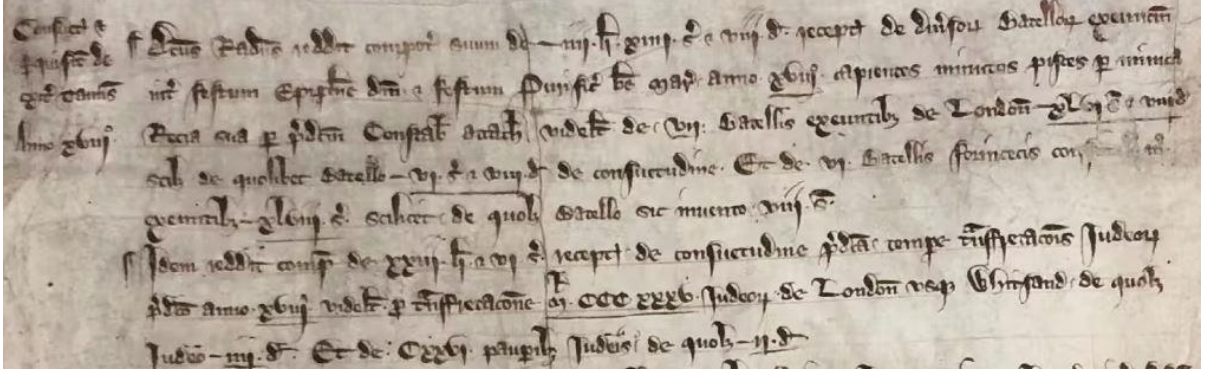
Sınır dışı edilme fermanı ile bu durumu kabul etmeyen Yahudiler öldürülmekle tehdit edilmiştir. Avrupa, İskoçya ya da İrlanda gidebilecekleri yerler olarak gösterilmiş ve ayrıca tüm eşyalarını yanlarına almalarına da izin verilmiştir. Geride kalan malları kraliyete intikal ettirilmiş ve Yahudilere olan borçlar da krala ödenmiştir (Abrahams, 1894).

Şekil 3. Kral Edward'ın Gloucester Şerif'ine Yahudilerin İngiltere'den sınır dışı edilmesine dair yazdığı 1290 tarihli mektup <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/jews-in-england-1290/source-three-edward-i-to-the-sheriff-of-gloucester/> (E. T. 14.05.2024).

Türkçe Çeviri

Kral'dan Gloucester şerifine. Kral, ülkesindeki tüm Yahudilere ülkeyi terk etmeleri için belirli bir süre tanımıştır; onlara bakanlar tarafından ya da başkaları tarafından alışlagelmişin dışında davranılmamasını istiyoruz. Şerif, söz konusu süre içinde hiç kimsenin Yahudilere zarar verilmemesini sağlamak ya da onlara haksızlık edilmesini yasaklayan bir bildiri yayınlamak zorundadır. Kral'ın kendilerine bağışladığı mallarıyla birlikte denizi geçmek üzere Londra'ya doğru yola çıktıklarında, yola çıkmadan önce ellerindeki Hristiyan rehinlerini ait oldukları kişilere iade etmeleri koşuluyla, Yahudilerin masrafları kendilerine ait olmak üzere güvenli bir şekilde taşınmalarını sağlaması emredilir. Kral Westminster'da şahittir, 18 Temmuz. Essex, York, Northampton, Lincoln, Hereford ve Southampton şeriflerine de aynı şekilde.

Şekil 4. Londra'dan Wissant'a giden 1335 Yahudi'den alınan 26 pound 6 şilin'e dair kayıt (The National Archives, E 101/4/25, m. 3). <https://www.hrp.org.uk/about-us/research/the-jewish-history-of-the-medieval-tower-of-london/#gs.90gcve> (E. T. 14.05.2024).

Şekil 5. Yahudilerin sınır dışı edilmesine dair görsel. <https://www.meisterdrucke.uk/fine-art-prints/English-School/1422009/Cotton-Nero-D.-II%2C-f.183v-Persecution-of-the-Jews%2C-illustration-from-%27Chronica-Roffense%27-%28vellum%29.html> (Cotton MS Nero D II, f.183v). (E. T. 14.05.2024).

6. II. Henry Döneminden Bir Portre: Lincoln'lü Aaron (1125-1186)

Yukarıda birçok kez zikrettiğimiz ve makalemizin de araştırma öznesi olan Aaron, XII. yüzyıl İngiltere'sinde yaşamış (1125-1186) bir Yahudi finansörüydü ve tarihçilerin ittifak ettiği bir biçimde döneminin en zengin adamlarından biriydi. Hatta tarihçi Robert Chazan tarafından servetinin kraldan dahi fazla olduğu ileri sürülmüştür (Chazan, 2006). Lincoln'lü Aaron'dan ilk kez bir Pipe Roll (Maliye Kayıtları) sayesinde haberdar oluyoruz. Bu Pipe Roll'da Aaron için kral II. Henry'nin finansörü olarak bahsedilmiştir. (Robert, 2006). Yukarıda da zikrettiğimiz gibi II. Henry dönemi Yahudilerin İngiltere tarihinde refahlarının ve güvenliklerinin en fazla korunduğu dönemdir. Aaron kanaatimizce İngiltere tarihi ve maliyesi için o kadar önemlidir ki Orta Çağ İngiltere'si ile ilgili yapılacak bir ekonomi çalışması o olmadan eksik kalacaktır.

Yahudilerin toprak sahibi olmalarına izin verilmediğinden ve Hristiyanlar tarafından tefeciliğin yasaklanmasından dolayı Aaron da diğer Yahudiler gibi tefecilik, ticaret ve tıp alanlarından birini seçmek durumunda kalmıştır. Aaron ve Yahudiler yüksek getirisinden dolayı en fazla tefeciliğe rağbet etmişler ve adeta bu alanda (tefecilik) bir tekel oluşturmuşlardır. Doğrudan kralın özel mülkü olduğundan dolayı feodal bir hiyerarşiye tabi olmayan Aaron'un kral dışında bir efendisi de bu yüzden olmamıştır. Zaten Yahudilerin çiftçi olduklarına ya da kırsal bölgelerde yaşadıklarına dair elimizde hiçbir kayıt yoktur.

Yahudiler, Angevinlerin kurucusu olarak kabul edilen II. Henry döneminde en rahat dönemini yaşasalar da ilk ciddi imtiyazlarının Normandiya Dükü ve İngiltere Kralı I. Henry (1100-1135) döneminde verildiğini söyleyebiliriz. Yukarıda hakkında bilgi verdiğimiz bu tüzükte, Yahudilere, ücret ödmeden krallık içinde serbestçe dolaşabilme, mal alıp satabilme, rehinli malları bir yıl bir gün ellerinde tuttuktan sonra alıp satabilme ve Tevrat üzerine yemin etme hakkı tanınmıştır. (Hillaby, 2003). I. Henry'nin Yahudilere bir tür vize olan güvenli geçiş belgelerini süresiz verdiğine, ticari ve dini imtiyazlar tanıdığına böylece şahit oluyoruz. Ayrıca I. Henry ile başlayan bu teamül ve hukuki statü Angevinlere emsal oluşturmuştur. II. Henry döneminde I. Henry'nin tüzüğüne yapılan atıfların da etkisiyle Yahudiler ve II. Henry arasında bir bağ oluşmuştur. Aaron işte bu süreçte İngiltere'de tarih sahnesinde yerini almaya başlamıştır (Nath, 2021).

1166 yılındaki Pipe Roll'dan öğrendiğimize göre *ferm*'lerden (krala ait *shire*'lardan [ilçe] alınan kira payı) Lincoln'lü Aaron'a 626 pound ödenmesi için Lincoln, Norfolk, York, Hampshire Rutland, Cambridge, Oxford, Buckinghamshire ve Essex şeriflerine talimat verilmiştir. Anladığımız kadarıyla Aaron işinin doğası gereği krala borç para veriyordu ve kral da *shire*'²larda hakkı olan ücreti (*ferm*) almadan Aaron'na borcuna karşılık yönlendiriyordu. Yine Pipe Roll'lardan öğrendiğimiz kadarıyla II. Henry'nin 1166 yılındaki geliri 35.000 pound idi. Dolayısıyla Aaron'a *ferm*lerden ödenen 626 pound'dan anlıyoruz ki Aaron yaklaşık 1/50 oranında Henry'nin 35.000 pound'luk gelirinine katkı sağlamıştır. Her ne kadar biz 1166'dan önceki kayıtlarda onun adını bulamasak da, krala borç verecek, 1/50 oranında ona katkı sağlayacak bu kadar büyük bir mali yapının inşa edilmesi yıllar, hatta on yıllar almış olmalıdır (Nath, 2021).

Elbette burada sormamız gereken sorulardan ilki bir Yahudi'nin hem de öteki görülen, Haç'ın düşmanı addedilen ve dışlanan birinin nasıl bu kadar büyük bir servete nasıl sahip olduğudur. Bu soruya feodal İngiltere'de büyük ölçekte bir ticari ağın olmaması cevap olarak verilebilir. Ticaretin az ve kontrolünde büyük ölçüde Yahudilerde olduğu bir dönemde Aaron çoğunlukla krala, şövalyelerine, vasallarına, manastırlara ve kiliselere borç veriyordu. Krallar çoğunlukla savaşları -Haçlı Seferleri de dâhil- ve yönetimi finanse etmek için borç aldı. Aslında kralın Yahudilerle olan mali işleri sadece Aaron'la da sınırlı değildi. Zira az olan ticaret neredeyse Yahudilerin kontrolündeydi. 1166 tarihli Pipe Roll'da bir başka finansör olan haham Joseph'in oğlu Londra'lı Joce'yi de bu nedenle görebiliyoruz. Bu kayıtlardan görebildiğimiz kadarıyla 13 *shire*'dan, Joce'a, kralın *ferm*'lerinden 743 pound ödenmesi emredilmiştir. Joce, Aaron'a rakip bir finansör ve Londra Yahudilerinin lideridir. Burada bizi ilgilendiren ve şaşırtıcı olan Joce ile Aaron'un rakip olmaları değil iki finansörün kralın tüm gelirin 1/20'ini sağlayabiliyor oluşudur (Skinner, 2003). Bu İngiliz maliyesinin gerçekten Yahudilere ne kadar bağımlı olduğunun kanıtıdır.

Sorumuza verdiğimiz birinci cevap özetle İngiltere'de ticaretin az oluşu ve var olan ticaretinde Yahudilerin kontrolünde olduğu gerçeğidir. İkinci olarak da faiz gelirlerini söylememiz yerine olacaktır. Faiz almanın Hristiyanlar tarafından günah sayıldığı bir dönemde ortalama Yahudi faiz oranı %25 ile

---

² Shire, Orta Çağ İngiltere'sinde idari merkezlerdir. Kontluklara bağlı olan bir çeşit idari valilik merkezleridir. Kralın memurları olan sheriff'ler tarafından yönetildiği bilirse de erken dönemlerde alderman ya da gerefa denilen üst düzey görevliler tarafından idare edilmekteydi (Yavaş, 2022).

%40 arasında değişiyordu. Bir maliye kaydına göre Bisbrooke'lu Richard Aaron'dan haftalık pound başına 2 penyy faiz oranıyla 10 pound borç almıştır. Bu da yaklaşık %43 faiz anlamına gelmektedir. Borçlu hem sermayeyi hem de faizi ödeyene kadar Aaron borca karşılık borçluya ait Bisbrooke'daki arazisini elinde tutmuştur. Bazı durumlarda haftada pound başına 4 penyy faizle bile karşılaşabiliyoruz ki bu da yaklaşık %86'ya varan faiz oranı demektir. Kayıtlardan ulaşabildiğimiz en düşük faiz oranı ise yüzde 22'dir. Aaron'un bu faiz oranları karşılığında üstelik kısa vadede borç vermesi zenginliğinin temelidir. Aaron tefecilikle İngiltere'nin en zenginlerinden biri olmuştur. Ancak hemen belirtmemiz gerekir ki bu kadar yüksek faiz oranları halkın Yahudilere karşı öfkelerini artırmış ve kısa sürede açgözlü, para avcısı bir Yahudi imajı yaratmıştır (Nath, 2021).

Aaron sadece krala ya da baronlara değil aynı zamanda din adamlarına da borç vermiştir. Ünlü St. Albans Katedrali'nin, Lincoln Katedrali'nin (1311-1548 yılları arasında dünyanın en yüksek binası), Peterborough Katedrali'nin ve en az dokuz Sistersiyen manastırının inşasını finanse etmiştir. Aaron, bizce Hristiyanların Yahudilere karşı olan düşmanlıklarını tersine çevirmek istediğinden özellikle iki büyük katedralin (St. Albans Katedrali-Lincoln Katedrali) inşasında para desteği sağlamıştır. Bu manastırların tümü 1140 ile 1152 yılları arasında kurulmuş ve Aaron'un ölümü üzerine ona ödenmek üzere kiliselerin 6.400 mark borç kaydı ortaya çıkmıştır. St. Albans manastırının tarihçesinde Aaron'un bu yapıyı finanse etmekle övündüğüne dair bir kayıt da vardır. Aaron, devasa inşaat işlerinin yanı sıra, manastırların kendilerine yakın araziler edinmesine de yardımcı olmuştur. Örneğin Meaux'lu William Fossard, Yahudilerden 1800 mark borç almıştı. Fossard daha sonra borcunu ödeyememiş olacak ki Bainton ve Nessenwick mâlikanelerini Meaux başrahibi Philip'e verme karşılığında başrahipten borcu üstlenmesini istedi. Başrahip Bainton ve Nessenwick mâlikaneleri karşılığında borcu üstlenmeyi kabul etmiş Aaron'a 1260 mark kadar ödeme yapmıştır. Aaron muhtemelen Philip kilisenin temsilcisi olduğu ve Hristiyanlarla iyi ilişkiler kurmak için kalan 540 markı affetmiştir. Bu hadise bize Aaron'un ticari ağını nasıl bu kadar genişletebildiğine dair ipucu sunmaktadır. Hristiyanlarla iyi geçinerek ve onların gönlünü fethederek belki de diğer Yahudilerden ayrılmıştır (Hillaby, 2003).

Aaron'un ticari ağı ise neredeyse tamamı Yahudi olan görevlileri tarafından yönetilmiştir. İbrance bir belge, iki Warwick Yahudisi'nin, kralın emriyle Leicester şerifinden Aaron adına yaklaşık 109 pound aldıklarını gösterir. Başka bir belge, bir Yahudi'nin, efendisi Lincoln'lü Aaron için Paris'ten York'a kadar para toplamak üzere geldiğini gösterir. Yahudiler oldukça birlik idiler ve Aaron da kendisi kadar zengin finansörlerle yakın çalışmayı ihmal etmemiştir. (Jacobs, 2004) Ancak kralın emri gereği diğer Yahudilerle birlikte ortak bir mâlikane, çiftlik kuramamışlardır. Bu da bize Aaron'ın kralla olan ekonomik, siyasi ve hukuki ilişkisi hakkında ipucu sağlar. Her ne kadar Aaron kral tarafından korunmuşsa da feodal hukuk ve siyasi bağlar Aaron'a tefecilikten fazlasının sunulmasına engel olmuştur. Zaten Aaron'un da elde etmiş olduğu zenginliğe bakacak olursak fazlasını talep ettiğini düşünmüyoruz.

Angevin kralları, Yahudileri, kilisenin ve nüfusun büyük bir bölümünün düşmanlığı ve kızgınlığına karşı tek bir nedenden dolayı korudu: Yahudi finansı, altın yumurtlayan bir tavuk idi. Bir Yahudi öldüğünde malları kralın sayılmaktaydı. Genellikle krallar mülkün üçte birini alır ve geri kalanını ölen Yahudi'nin doğal varisine bırakırdı. Bu durum kral için olumluydu çünkü tefecilik işlerinin sürmesini sağlıyordu hem Yahudiler daha zengin oluyor hem de öldüklerinde kral daha fazla bir pay alabiliyordu. Bir Hristiyan olan kral Yahudilerin yaptığı tefeciliği yapamayacağından onlara izin vermekte ya da mallarının bir kısmını geri iade etmekte tereddüt etmiyordu.

Lincoln'lü Aaron 1186'da öldüğünde, kral II. Henry onun tüm taşınabilir mallarına el koymuştur. Paralar, Kral II. Henry'nin o sırada Fransa Kralı Philip Augustus ile savaştığı Fransa'ya gönderilmiştir. Zira Henry'nin kıta Avrupa'sında toprakları vardı ve o toprakları Fransız kralına karşı korumak zorundaydı. Ancak çok ilginç bir biçimde Aaron'un paralarını taşıyan gemi Manş Denizi'nde batmıştır.

Paralar kurtarılamasa da Aaron'a borçlu olanların kayıtları kraliyetin elinde kalmıştır. Bu borç senetleri bize devasa ticari ağı bir kez daha kanıtlamaktadır. Zira Aaron'a ait borç senetlerinde ona borçlu toplam 430 kişi bulunmaktadır ve toplam borçları 15.000 pound'u aşmaktadır. Bir baronun yıllık gelirinin 20.000 pound olduğu düşünülürken (Ceylanbaş, 2023) Aaron'un sadece alacaklarının 15.000 pound olması zenginliğini kanıtlamaktadır. Zaten listede baronlar, şövalyeler ve din adamları yer almaktadır. Artık bu borçluların borçlarını ödeyeceği kişi ise kraldır. Ayrıca Aaron'un servetinin büyüklüğünü kral tarafından bu servetle ilgilenmek üzere ayrı bir maliye dairesi kurulmasıyla da anlıyoruz. Bu maliye dairesinin adı Aaron Maliyesi'dir ve 1201 yılına kadar faal kalmıştır. 1194 yılında I. Richard da tüm Yahudilerin tefecilik işlerini kraliyetin kontrolüne almak için Yahudi Nizamnamesi yayınlamıştı. 1201 yılında Aaron Maliyesi Yahudi Maliye İdare'sine dönüştürülmüştür. Aaron'a olan borçların bazen hepsi alınmamış bir kısmı kral tarafından affedilmiştir. Örneğin, Sistersiyen manastırlarının Aaron'un ölümü sırasında 6.500 mark borcu vardır ancak kral yalnızca 1.000 mark ödeme olarak geri kalan borcu affetmiştir.

Yahudilerin tefecilik icra etmeleri, Orta Çağ İngiltere'sinin siyasi durumunu derinden etkilemiştir. XII. ve XIII. yüzyıl İngiltere'sinde monarşi ile baronlar ve kilise arasında sürekli bir mücadele vardı (Ceylanbaş, 2023). Lincoln'lü Aaron'un ölümüyle birlikte kralın serveti önemli ölçüde artarken, kral bunu borçlu soylulara ve din adamlarına karşı siyasi avantaj olarak kullanmıştır. Elbette kral hem kendisine doğrudan ait olmayan parayla büyük bir gelir elde etmiş hem de bazen borçları affederek tebaasından sadık adamlar yaratmak için onları mutlu etmiştir. Bize göre Yahudi Aaron'un serveti üzerinden hem mali hem de siyasi disiplin sağlanmaya çalışılmıştır (Nath, 2021). Diyebiliriz ki Yahudi sermayesi üzerindeki kontrol, krallar II. Henry, I. Richard ve John'a asi baronlarla olan çatışmaları sırasında yardımcı olmuştur. Baronların, 1215 tarihli Magna Carta'da kralın borçları ve faizleri değil, yalnızca ölen Yahudilerin ana sermayelerini alabileceğini açıkça belirtmeyi gerekli bulmaları bu nedenledir (Ceylanbaş, 2023).

Yahudilerin tefecilik yapımları ile Yahudi karşıtlığı arasında da kesinlikle bir bağlantı vardır. Bazen borçlu şövalyeler veya baronlar borçlarından kurtulabilmek için Yahudi düşmanlığını körüklemişlerdir. Yahudilerin İngiltere'den tamamen sürülmesi yönündeki talepler de her ne kadar dinsel coşkuyla ifade edilse de baronlar ve şövalyelerin Yahudilere olan borçlarıyla alakalı olabilir. Yahudilere karşı yukarıda ifade ettiğimiz şiddet eylemleri de zaten daha çok Lincoln'lü Aaron'un ölümünden sonra başlamıştır. Aaron'a borçlu olanlardan biri de Yorkshire'ın en büyük toprak sahiplerinden olan Richard Malebys'di. 1182'den beri Aaron'a borçluydu ve borç miktarı bir hayli yüksekti. Aaron öldükten sonra Richard, borcunu ödememek için 16-17 Mart 1190'da York Kale'sine Yahudileri öldürmek için yapılan saldırıyı organize etmiştir. York Yahudilerinin lideri olan ve yukarıda da Aaron ile ilişkilerini zikrettiğimiz Joce bu saldırılarda Hristiyan olmaya zorlandığı için intihar etmiştir. Diğer başka bölgelerde de benzer nedenlerden dolayı saldırılar olmuş ve mesela Lincoln Yahudileri hayatlarını son anda kurtarmayı başarabilmişlerdir (Jacobs, 2004).

Aaron'dan elbette sadece Hristiyanların borç alması düşünülemez. York'taki 80 borçlunun 20'si Yahudi'dir. Yukarıda zikrettiğimiz York Yahudilerinin lideri Joce'nin kendisi de Aaron'a borçlanmıştır. Ancak hemen belirtmemiz gerekir ki Yahudiler kendi aralarındaki borçlara faiz uygulamamışlardır. Aaron'un ticari ağının genişlemesine neden olan bir başka gelişme onun bazı Hristiyanlara da faizsiz borç vermesidir. Whissendine papazı Herbert'in, Aaron'a altı yıl içinde ödenecek 120 mark borcu vardı. Aralarındaki sözleşme gereği eğer altı yıl içinde bu miktar ödenmezse faiz uygulanacaktı. Bu yöntem daha sonra İtalyan tefeciler tarafından kiliseden kaçmak ve tefecilik yapmak için de kullanılmıştır.

Lincoln'lü Aaron'ı incelerken yukarıda bahsettiğimiz ve sonuçlarına ulaştığımız durumun tekil ve istisnai bir portresini gördük. Ticaretin az olduğu, Yahudi düşmanlığının artmaya başladığı ve küçümsenen bir azınlığın üyesi olarak yaşadığına şahit olduk. Ayrıca Aaron soylu ya da güçlü bir

hahamın oğlu da değildir. Tüm bunlara rağmen çalışmamız göstermiştir ki Aaron Orta Çağ İngiltere'sinde deyim yerindeyse güçlü bir para imparatorluğu kurmuştur. Faaliyetleri pek çoğu Yahudi olan görevlileri aracılığıyla İngiltere'nin her yerine yayılmıştır. Ayrıca Aaron o güne kadar pek de kimsenin alışık olmadığı bir ticaret tarzı benimsemiş, öteki olarak görülmesine ve dışlanmasına rağmen Hristiyanlara ait dini mekânların inşasını finanse etmiştir. Ayrıca zaman zaman bazı Hristiyanlara da faizsiz borç vererek bizce onların gönlünü kazanmıştır. Manastırların toprak satın almasına da dolaylı yollardan destek vererek ticari ağlarının güçlenmesine olanak sağlayan bir politika gütmüştür.

Aaron'un borçluları arasında baronlardan şövalyelere hatta Canterbury başpiskoposu da dâhil yüksek mevkilerde bulunan din adamlarına kadar herkes bulunmaktaydı. Yukarıda bahsettiğimiz yumuşak ilişkiler olmasaydı bu ticari ağın bu kadar genişlemesine de imkân yoktu. Dolayısıyla Aaron'un kiliseler inşa etmesinde ya da bazı Hristiyanlara faizsiz borç vermesinde bizce şaşılacak bir durum yoktur. Diyebiliriz ki Aaron modern bankacılık sistemi ortaya çıkmadan önce İngiltere'de tek başına bankadır ve İngiliz ekonomi tarihçiliği Aaron olmadan incelenmemelidir.

7. Sonuç

XII. ve XIII. yüzyıllar İngiltere'deki Yahudiler için düşmanlık, yoksulluk, ayrımcılık ve kraliyetin desteğinden yoksunluk yüzyılı olmuştur. Kısmen refah ve huzurlarını artıran politikalar olsa da onlar için genel kanı değişmemiştir. Yüzyıl boyunca uygulanan politikalar 1290 yılında sınır dışı edilmeleri için yayınlanan kararname ile doruğa ulaşmıştır. Kilisenin Hristiyanlara kredi, bankacılık, faiz ve tefeciliği yasakladığı bir dönemde Yahudiler kraliyete mali ve hatta kraliyetin kurnazlığı ile siyasi can suyu olmuşlardır. İngiliz ekonomisinin gelişmesine ve kralların projelerini gerçekleştirebilmelerine katkı sağlamışlardır.

Tarihleri sürgünler ve katliamlarla dolu olan Yahudiler Norman İstilasası (1066) ile birlikte İngiltere'ye gelmiş Fatih William'ın korumasında sorunsuz bir yerleşim hakkı elde etmişlerdir. Feodal hukukun dışında yer almaları nedeniyle kralın özel korumasından yararlanmışlardır. İlk yerleşimin ardından Fransa'dan hala Yahudi göçünün devam etmesi İngiltere'nin kıta Avrupası'ndan farklı olarak Yahudiler için daha elverişli bir ortam sağladığı sonucuna ulaşmamızı sağlar. Her ne kadar Normanlar, Yahudilerin İngiltere'de yerleşmesini sağlasa da Yahudilere hukuki bir düzenleme sunmamıştır.

Angevin yönetimi dışında ilk kez I. Henry döneminde Yahudilerle ilgili hukuki bir düzenleme yapılmıştır. Bu dönemde ibadet özgürlükleri, seyahat özgürlükler ve ticari birtakım haklar elde edilmiştir. Angevin hükümdarları için de emsal teşkil eden bu tüzük bugün elimizde değildir. Bu tüzüğe yapılan atıflardan biz I. Henry'nin ilk hukuki düzenlemeyi yaptığı sonucuna ulaşıyoruz.

II. Henry döneminde ise Angevinlerin hükmü altında oldukları ve makalemizin de konusu olan kısmen huzurlu olan bir dönem yaşamışlardır. Angevin yönetimi altında baskı, ötekileştirme, katliamlar çoğunlukla karşımıza çıksa da II. Henry seleflerinden ayrılmıştır. Zira II. Henry Yahudilerle ilgili yayınladığı tüzükte I. Henry'nin tüzüğünden yararlanmış, Yahudilere önemli haklar ve ayrıcalıklar tanımıştır. Bu nedenle kesin olarak diyebiliriz ki Yahudilerin Angevinler döneminde en rahat yaşadıkları dönem II. Henry dönemidir. Lincoln'lü Aaron da bu dönemde yaşamış ve İngiltere'nin en zengin adamı olmuştur. Aaron, II. Henry'den elde ettiği haklar sayesinde şövalyelerden baronlara, baronlardan din adamlarına ve hatta II. Henry'e kadar birçok önemli kişiye finansman desteği sağlamıştır. Elbette Aaron sağlamış olduğu finansman üzerinden yüklü bir faiz geliri de elde etmiştir. Aaron'un kısa sürede büyük bir para imparatorluğunun kurmasının sebebi de izlemiş olduğu politikadır. Zira Aaron, Hristiyanlarla iyi geçinmiş, kiliselerin yapım aşamalarında para desteği sağlamış hatta bazen ona faizsiz borç vermiştir. Geliştirmiş olduğu bu farklı ticari tarzıyla Aaron da kısa sürede ticaretini İngiltere'nin neredeyse tamamına yayabilmiştir. Dolayısıyla diğer Yahudilerin maruz kaldığı

ötekileştirmeden ve tacizlerden kurtulmuştur. Böylece Aaron alışımlı Yahudi figürleri dışında bir portre oluşturmuş bu nedenle de makalemizin konusu olmuştur.

Krallar, Yahudilere borçlu olmaları nedeniyle baronları, soyluları ve tüccarları siyasi disiplin altına alabilmiştir. Zira hem II. Henry, hem Richard hem de John dönemlerinde Yahudiler kraliyetin en büyük gelir kaynakları olarak görülmüş, öldüklerine mallarına el konulmuş ve kraliyet hazinesi güçlendirilmiştir. Bu bağlamda kraliyet mülkü görülen Yahudilere borcunu ödeyemeyen baronların topraklarına el konulması böylece gerçekleşebilmiştir. Diyebiliriz ki krallar gelir sağlamak amacıyla hem Yahudileri ve Aaron'u tefeciliğe teşvik etmiş hem de tebaasının artan Yahudi düşmanlığını hafifletebilmek amacıyla zaman zaman Yahudilerin saldırılara maruz kalmalarına göz yummuşlardır.

I. Richard döneminde Yahudiler II. Henry dönemindeki gibi umduklarını bulamamışlardır. Aslında XIII. yüzyıldaki ötekileştirilmelerinin, dışlanmalarının başladığı dönem de Richard dönemidir. Henüz taç giyme töreninde taş ve sopalarla törenden gönderilmişlerdir.

John döneminde ise John'un kişiliği ve siyaset tarzı nedeniyle kraliyetin ve John'un çıkarına uygun konularda desteklenmişler ancak Richard döneminde maruz kaldıkları kötülükleri yaşamaya devam etmişlerdir. III. Henry de babası John'un politikasını devam ettirmiş ve yayınladığı tüzüklerdeki yasaklamalar Yahudileri oldukça istikrarsızlaştırmıştır.

I. Edward dönemi en nihayetinde malum sonun ilan edildiği dönemdir. Her ne kadar bu dönem Angevinlerin hükmü altındaki dönemlerin dışında tutulsa da I. Edward'ın Yahudileri sınır dışı etme kararını olgunlaştıran olaylar Angevinlerin saltanatında yaşanmıştır. Bu sebeple I. Edward döneminin genel hatlarıyla makalemizde yer alması konu bağlamı açısından ve sonuç için önemlidir.

Her ne kadar Yahudiler çeşitli saldırılara maruz kalsa da I. Edward döneminden önce İngiltere'den ayrıldıklarına dair bir kanıtımızın olmayışı onların kıta Avrupa'sından farklı olarak İngiltere'de daha huzurlu olduklarına bir işarettir. Lincoln'lü Aaron ise tamamen huzurlu bir yaşam geçirmiş olması hasebiyle istisnadır. Onun huzurlu bir yaşama sahip yukarıda değindiğimiz gibi gütmüş olduğu ticari politikayla doğru orantılıdır.

1260 yılına gelindiğinde ise krallar Yahudi sinagoglarına el koymuş ve onları Kilise'ye dönüştürmüştür. Bu değişim ve dönüşümün yaşanmasında elbette Kilise'nin Hristiyanlar için belirlediği bankacılık kriterlerinin rolü büyüktür. Zira artık Yahudilere mali destek için ihtiyaç kalmamaya başlamıştır. İtalyan bankerlerin artan rekabeti ile 1275 yılında yayınlanan Yahudi Kararnamesi sonucu Yahudilerin eski konumlarında büyük bir düşüş meydana gelmiştir. Richard, John, III. Henry ve I. Edward'ın hükümdarlıkları altında onlarca yıl süren sömürü, ayrımcılık ve düşmanlığın ardından, Oliver Cromwell'in onları geri davet ettiği 1640'lara kadar Yahudilerin İngiltere'ye geri dönmelerine izin verilmemiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma araştırma makalesi olduğu için, etik kurul izin belgesine gerek olmamıştır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazar 1'in makaleye katkısı %100'dür.

Destek Beyanı

Araştırmada herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Abrahams, B. L. (1894). *Expulsion of the Jews from England in 1290*. Wertheimer, Lea & Co. London.
- Brand, P. (2000). "Jews and the law in England". *The English Historical Review* 115(464), 1138-1158.
- Ceylanbaş, F. (2023). Kral John dönemi İngiltere'de feodalite ve Magna Carta'ya giden yol (1199-1216). [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Chazzan, R. (2006). *The Jews of medieval western civilization, 1000-1500*. Cambridge University Press. New York.
- Dyer, C. (2003). *Making a living in the middle ages: The people of Britain 850-1520*. Yale University Press, New Haven.
- Gross, C. (1887). *The exchequer of the Jews of England in the middle ages. A lecture... Reprinted from the Anglo-Jewish exhibition papers*. Jewish Chronicle. London.
- Hasanoğlu, E. (2022). "Yahudileri siyonizmi Hristiyanlardan mı aldılar?". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 1(9), 117-154.
- Hillaby, J. (2013). *The palgrave dictionary of medieval Anglo-Jewish history*. Macmillan. Basingstoke.
- Jacobs, J. (1969). *Jews of Angevin England: Documents and Records, from Latin and Hebrew Sources, Printed and Manuscript*. Gregg International Publishers.
- Jacobs, J. (2004). *The Jews of Angevin England*. University Press of Pacific.
- Jenks, S. & Rose, J. & Whittick C. & Brand P. (2012). *Laws, Lawyers, and Texts: Studies in Medieval Legal History in Honour of Paul Brand*. Brill. Leiden.
- Langham, R. (2014). *Jews in Britain: A chronology*. Macmillan, Palgrave.
- Mitchell, L. E. (2016). *Voices of medieval England, Scotland, Ireland, and Wales: contemporary accounts of Daily life*. Greenwood Publishing. Santa Barbara.
- Mundill, R. R. (2010). *The King's Jews: Money, massacre and exodus in medieval England*. Continuum. London.
- Nath, A. (2021). "Aaron of Lincoln: The Jewish financier and the wealthiest man of 12th century England". *Journal of Research in Humanities and Social Science*(9) 7, 50-53.
- Paliakov, L. & Howard, R. (2003). *The History of Anti-Semitism from the time of Christ to the Court Jews*. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.
- Picciotto, J. (2012). *Sketches of Anglo-Jewish history*. Hardpress Publishing. London.
- Stacey, R. C. (1992). The conversion of Jews to Christianity in thirteenth-century England. *Speculum* 67(2), 262-282.
- Özmen, S. (2021). Orta Çağ Yahudi karşıtlığına bir örnek olarak Talmud'un yargılanması ve yakılması. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi* 2(2), 432-461.
- Yavaş, H. (2022). Orta Çağ İngiltere'sinde şeriflik kurumunun gelişimine dair mukayeseli bir değerlendirme. *Baytam*(9) 1, 2-18.
- Yavaş, H. (2023). Haçlı düşüncesi ve tefecilik bağlamında orta çağ İngiltere'sinde Yahudi düşmanlığı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(57), 139-156.